

Ramutė Kučinskienė, Liudmila Rupšienė

MOKYKLOS PASIRINKIMO GALIMYBĖS

Anotacija. Viena ryškiausių pastarųjų trijų dešimtmečių švietimo politikos krypčių demokratinėse šalyse yra tėvų ir mokinių galimybių pasirinkti mokyklą didinimas. Straipsnyje pristatoma tyrimo problemą sudaro šie klausimai: koks ryšys yra tarp mokyklos pasirinkimo galimybės ir mokinių lyties, mokymo pakopos, tėvų išsilavinimo, gyvenamosios vietovės tipo, pasirinktos mokyklos tipo bei mokyklos keitimo motyvų? Atliktas tyrimas, kuriame dalyvavo 2077 mokyklą pakeitę mokiniai ir jų tėvai. Gauti tyrimo rezultatai leidžia teigti: a) dauguma moksleivių, 2003 m. keitusių mokyklą, naują mokyklą rinkosi patys arba kartu su tėvais; b) kuo aukštesnėje klasėje mokosi mokiniai, tuo labiau jie patys linkę pasirinkti mokymosi instituciją; c) daugiau galimybių rinktis mokyklą turi dideliuose miestuose gyvenantys mokiniai; e) labiau išsilavinusių tėvų įtaka renkantis mokyklą yra didesnė; f) turėję galimybę pasirinkti mokyklą mokiniai dažniau nei neturėję tokios galimybės renkasi mokyklą siekdami geresnės ugdymo kokybės.

Raktažodžiai: mokyklos pasirinkimas, mokyklos keitimas.

Įvadas

Švietime vis labiau išgalint rinkos santykiams, logiška šio proceso išdava yra švietimo paslaugų pasirinkimo galimybių plėtra. Todėl viena ryškiausių švietimo politikos krypčių per pastaruosius trejetą dešimtmečių JAV ir daugelyje Vakarų Europos šalių buvo mokyklos pasirinkimo galimybių didinimas.

Sąvoka **pasirinkimas** aiškinama taip: 1) tai rinkimosi, atrankos aktas; 2) rinkimosi galia, teisė pasirinkti, kuri yra suteikiama tik tam tikriems asmenims arba yra visuotinai garantuota; 3) geriausio asmens, daikto, paslaugos ir kt. pasirinkimas; 4) išankstinė prielaida, kad egzistuoja pakankamas objektų skaičius ir įvairovė, kurioje gali būti renkamas; 5) pagalba renkantis; 6) skirtingi lygiai tarp objektų, iš kurių renkamas, ir kažkuriam iš jų suteikiama pirmenybė [10]. Taigi kalbant apie mokyklos pasirinkimą kaip tam tikrą aktą pirmiausia būtina, kad būtų (visuotinai) garantuota pasirinkimo teisė. Pasirinkimo aktui įvykti reikalingos ne mažiau kaip dvi alternatyvos (šiuo atveju – mokyklos), iš kurių renkamas. Jos turi turėti esminių kokybinių skirtumų – priešingu atveju nėra prasmės rinktis. Tik esant šiai sąlygai atsiranda prielaidos pasirinkti tai, kas yra geriausia besirenkančiajam (jo subjektyviu supratimu).

Sovietinės okupacijos metais Lietuvoje mokyklos pa-

sirinkimas ir / ar keitimas buvo ne visuotinai įteisinta, o tik išrinktiesiems galiojanti privilegija. Homogeniškos *homo sovieticus* visuomenės ugdymo tikslų buvo siekiama mokinius priskiriant arčiausiai pagal gyvenamąją vietą esančioms mokykloms. Mokinių ir jų tėvų teisės į mokyklos pasirinkimą buvo ribojamos ir vykdant profesinį orientavimą, nukreipiant įgyti nurodytose mokyklose tam tikras „socializmo statybai“ reikalingas profesijas. Padėtis pradėjo keistis tik po 1990 m. nepriklausomybės atkūrimo. 2003 m. priimtame Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme jau įtvirtinta mokinių ir jų tėvų teisė pasirinkti ne tik ugdymo programą, bet ir ją teikiančią ugdymo instituciją: „Asmuo turi teisę rinktis valstybinę, savivaldybės ar nevalstybinę mokyklą ir ją keisti“ [9, 29 str., 1d.]. Tačiau to paties straipsnio 3-je dalyje mokyklos pasirinkimo teisė jau apribota: „Į valstybinę ir savivaldybės bendrojo lavinimo mokyklą pirmumo teise priimamas asmuo, gyvenantis mokyklos steigėjo tai mokyklai priskirtoje aptarnavimo teritorijoje. Tėvų (globėjų, rūpintojų) ir vaiko pageidavimu vaikas gali būti priimtas į kitą bendrojo lavinimo mokyklą tuo atveju, jeigu joje yra laisvų vietų“ (išskirta autorių – R. K., L. R.).

Moksliniuose tyrimuose randame gana prieštaringų mokyklos pasirinkimo vertinimų [3; 4; 6; 7; 8; 12; 18] – nuo itin teigiamų iki visiškai neigiamų. Šiame tyrime laikomasi nuostatos, kad **XXI a. pradžioje demokratinėse šalyse visi tėvai ir mokiniai turi turėti teisę pasirinkti mokyklą, labiausiai atitinkančią jų poreikius**. Siekiai sukurti mokyklas, kurias visi bendruomenės nariai pripažintų ir priimtų [4], kurios visos vienodai kokybiškai funkcionuotų, lygiai tenkintų visų mokinių ir jų tėvų poreikius, kurį laiką buvo akivaizdūs Japonijoje, Tarybų Sąjungoje (taip ir Lietuvoje), kai kuriose kitose šalyse, tačiau jie laikytini nepasiteisinusiais, nenusisekusiais ir nebeatitinkančiais šiuolaikinės situacijos. Pastaraisiais dešimtmečiais nemažai šalių (pvz., Nyderlandai, Didžioji Britanija) nuosekliai plėtoja edukacinę rinką, skatina švietimo paslaugų įvairovės plėtrą. Visais laikais aktualūs ugdymo laisvės siekiai, susiję su tokiomis pamatinėmis vertybėmis kaip pliuralizmas, tolerancija ir žodžio laisvė, nuo seno buvo ryškūs JAV ir daugelio Vakarų Europos šalių etose, socialiniame ir kultūriniame gyvenime [5]. Kas kadaise buvo prieinama tik elitui, tampa visuotine teise.

Tačiau nuo mokyklos pasirinkimo teisės pripažinimo visuotine dar yra ilgas kelias iki jos įsitvirtinimo kasdienėje praktikoje. D. Reay ir H. Lucey (2003) pasirink-

kimą vertina kaip ekonominės privilegijos ženklą: kuo mažiau žmogus turi ekonominių sunkumų, tuo labiau pasirinkimas tampa realia galimybe. Tačiau ekonominio pasirinkimo pagrindo nereikėtų suabsoliutinti, nes pasirinkimas priklauso ir nuo kultūrinio kapitalo bei šeimos mentaliteto, gyvenamosios vietos su jai būdinga edukacine rinka ir pasirinkimo sąlygomis. S. D. Sugarmano (2004) tyrimai rodo, kad mažas pajamas turinčioms šeimoms mokyklos pasirinkimo galimybių plėtimas suteikia galimybes padaryti savo vaikų labui ką galima geriau; antra, net ir nuošalių vietovių mokyklos pajunta konkurenciją ir spaudimą dirbti geriau, kai žino, jog toje vietovėje gyvenantys mokiniai gali pasirinkti kitą mokyklą. Geresnes galimybes savo vaikų išsilavinimui vidurinioji ir aukščiausia klasės jau turi seniai, nes dėl vaikų išsilavinimo buvo keičiama gyvenamoji vieta, pasirenkamos privačios mokyklos ar vaikai mokomi namuose. Dauguma šių galimybių ilgą laiką buvo sunkiai pasiekiamos mažas pajamas turintiems žmonėms. Dabar manoma, kad apie pusę visų Amerikos vaikų mokosi pasirinktose mokyklose. Ne išimtis yra ir tautinių mažumų bei įvairių rasių vaikai. K. L. Tedinas ir G. R. Weiheris (2004) siekė patikrinti, ar tikrai ugdymo kokybė Amerikoje yra svarbesnė renkantis mokyklą nei mokinio šeimai identiška rasinė / etninė jos sudėtis. Nustatyta, kad visi tėvai nori gerų mokymosi pasiekimų, nepriklausomai nuo mokykloje dominuojančios rasės ar tautybės. Visi teikia pirmenybę mokykloms, kurių rezultatai yra aukščiau vidutinio lygio. Tiesa, mažiau išsilavinę tėvai ir tie, kurių vaikai priklauso rizikos grupei, demonstruoja ryškų nesugebėjimą priimti racionalius sprendimus rinkdamiesi mokyklą – jie geriau vertina gana prastas mokyklas, kurias kitų grupių tėvai vertina daug žemiau.

Iki šiol daugiau tyrinėta tėvų nuomonė apie mokyklos pasirinkimą. D. Reay ir H. Lucey (2003) tyrimas yra vienas iš nedaugelio, skirtas mokinių požiūrių į mokyklos pasirinkimą analizei. Apklausus 454 10–11 metų mokinius, pereinančius iš pradžios mokyklos į antros pakopos mokyklas, nustatyta, kad dauguma respondentų neturėjo pasirinkimo arba jei rinkosi – tai tik mažiausią blygę iš esamų. Ypač tai pasakytina apie emigrantų, tautinių mažumų, žemas pajamas turinčių šeimų vaikus. Pastebima tendencija, kad „geresni“ mokiniai pasirenka privačias mokyklas, o žemesnių gebėjimų mokiniai renkasi mokymąsi valstybinėse mokyklose [14].

Taigi mokyklos pasirinkimas kol kas yra gana nauja mokslinių tyrimų ir ugdymo praktikos problema. Mokslinių požiūrių aktualūs yra tokie **probleminiai klausimai**: koks ryšys yra tarp mokyklos pasirinkimo galimybės ir mokinių lyties, mokymo pakopos, tėvų išsilavinimo, gyvenamosios vietovės tipo, pasirinktos mokyklos tipo, mokyklos keitimo motyvų?

Siekiant atsakyti į šiuos klausimus, buvo iškeltas **tyri-**

mo tikslas – atskleisti mokyklos pasirinkimo galimybės ryšį su mokinių lytimi, mokymo pakopa, tėvų išsilavinimu, gyvenamosios vietos tipu, pasirinktos mokyklos tipu ir mokyklos keitimo motyvais.

Šis straipsnis parengtas remiantis 2004 m. duomenimis, surinktais atliekant Lietuvos švietimo ir mokslo ministerijos užsakytą tyrimą apie ugdymo kokybę skirtingų tipų mokyklose mokyklą pakeitusių mokinių ir jų tėvų požiūriu [13].

Tyrimo metodologija

Iš viso tyrime dalyvavo 1078 mokiniai, kurie 2003 m. keitė mokyklą, ir 999 jų tėvai iš 159 mokyklų iš beveik visų šalies savivaldybių. Imties tūris buvo nustatytas netikimybinio būdu (visų pirma, todėl, kad nėra žinomas pakeitusių mokyklą mokinių populiacijos dydis), tačiau tiksliniu būdu siekėme sudaryti kuo labiau reprezentatyvią imtį.

Naudotas tyrimo instrumentas – klausimynas vaikams ir tėvams. Apie mokyklos pasirinkimo galimybes renkantis mokyklą buvo sprendžiama iš mokinių atsakymo į klausimą „Kas pasirinko naują mokyklą?“. Respondentas galėjo pasirinkti keturis atsakymų variantus: jis pats, jo tėvai, jis kartu su tėvais, nebuvo galimybės rinktis. Duomenys buvo transformuojami į atskirus kintamuosius ir atliekama statistinė analizė. Ryšys su lytimi, ugdymo pakopa ir vietoje, kurioje mokins gyvena, buvo nustatomas, apskaičiuojant Cramer' so koeficientą, su mamos / tėvo išsilavinimu ir mokyklos tipu – chi kvadrato testą.

Mokiniams skirto tyrimo instrumento antrąją dalį sudarė mokyklos keitimo motyvai, kurie buvo nustatyti žvalgomojo tyrimo metu. Klausimyne buvo išvardyti 47 motyvai, kurie buvo vertinami pagal Likerto skalę nuo 1 iki 3. Analizuojant respondentų, galėjusių ir negalėjusių pasirinkti mokyklos, motyvų skirtumus, naudojome neparimetrinius testus (*chi kvadrato ir Mann-Whitney*).

Tyrimo rezultatai

Didžioji dauguma mokinių (88,7 proc.) teigia, kad keisdami mokyklą jie patys rinkosi naująją mokyklą. Neturėjo galimybės pasirinkti 11,3 proc. respondentų. Mokyklos pasirinkimo ryšys su mokinių lytimi neišryškėjo. Tačiau nustatėme, jog egzistuoja ryšys tarp *mokyklos pasirinkimo* ir:

- *Mokinio ugdymo pakopos, kurioje mokykla yra keičiama* (Cramer' so $V = 0,161$, kai $p = 0,000$). Kuo aukštesnė pakopa, kurioje buvo keičiama mokykla, tuo mažesnė dalis mokinių teigė neturėję galimybės pasirinkti mokyklą ir atitinkamai – didesnė dalis patys rinkosi mokyklą. Ketvirtajame konkcentre netgi 95 proc. mokinių patys arba kartu su tėvais pasirinko naująją mokyklą.

- *Vietovės, kurioje mokyns gyvena, tipo* (Cramer' so $V = 0,172$, kai $p = 0,000$). Didžiausia dalis mokinių, teigiančių, kad jie negalėjo pasirinkti mokyklos, gyvena kaimuose ir mažuose miesteliuose (19 proc.), mažiausia – dideliuose miestuose (5 proc.).
- *Mokinio mamos (globėjos) išsilavinimo* (chi kvadrato testo $p = 0,027$). Mokiniai, kurių mamos (globėjos) turi aukštąjį išsilavinimą, rečiau nurodė, jog jie neturėjo galimybės rinktis mokyklą (6 proc.). Vidurinį, nebaigtą vidurinį, aukštesnįjį profesinį išsilavinimą

turinčių mamų (globėjų) vaikai dažniau (13 proc.) tvirtino, jog jie neturėjo galimybės rinktis mokyklos. Nors nebuvo nustatytas ryšys tarp mokyklos pasirinkimo ir mokinio tėvo (globėjo) išsilavinimo, vis tik reikia pažymėti, jog chi kvadrato testo metu nustatyta p reikšmė tik nežymiai viršijo 0,05 ribą (buvo 0,077). O atsakymų pasiskirstymo dažniai rodo tokią pat tendenciją, kaip ir su mokinių mamomis: mokiniai, kurių tėvai turi aukštąjį išsilavinimą, rečiau nurodė, jog neturėjo galimybės rinktis mokyklą

1 lentelė

Mokinių mokyklos pasirinkimo motyvai atsižvelgiant į mokyklos pasirinkimo galimybes
(Mann-Whitney testo rezultatai)

Mokyklos pasirinkimo motyvai	Ar turėjo galimybę rinktis mokyklą	Rangų vidurkiai	P
Maniau, kad naujojoje mokykloje galėsiu geriau pasiruosti egzaminams ir įstoti į aukštąją mokyklą	Turėjo galimybę rinktis	247,65	0,003
	Neturėjo galimybės rinktis	205,37	
Norėjau geriau suprasti mokytojų aiškinimus	Turėjo galimybę rinktis	246,16	0,014
	Neturėjo galimybės rinktis	210,77	
Norėjau greičiau įsigyti profesiją	Turėjo galimybę rinktis	248,30	0,000
	Neturėjo galimybės rinktis	203,00	
Norėjau gauti stipendiją	Turėjo galimybę rinktis	247,62	0,000
	Neturėjo galimybės rinktis	205,47	
Norėjau lengviau įsigyti vidurinį išsilavinimą	Turėjo galimybę rinktis	245,14	0,005
	Neturėjo galimybės rinktis	214,47	
Norėjau mokytis mažesnėje klasėje	Turėjo galimybę rinktis	232,90	0,033
	Neturėjo galimybės rinktis	258,80	
Norėjau, kad būtų daugiau gerų mokytojų	Turėjo galimybę rinktis	252,54	0,000
	Neturėjo galimybės rinktis	187,67	
Norėjau, kad mokykloje būtų daugiau gerai sutariančių mokinių	Turėjo galimybę rinktis	251,99	0,000
	Neturėjo galimybės rinktis	189,64	
Norėjau, kad mokykloje būtų daugiau gerai išmanančių savo dalyką mokytojų	Turėjo galimybę rinktis	250,64	0,000
	Neturėjo galimybės rinktis	194,54	
Norėjau, kad būtų reiklesni mokytojai	Turėjo galimybę rinktis	253,64	0,000
	Neturėjo galimybės rinktis	183,66	
Norėjau, kad mokykloje būtų geriau organizuojamas darbas: vyktų pamokos, mokytojai nevēluotų į pamokas, dažnai nesikeistų ir pan.	Turėjo galimybę rinktis	248,88	0,000
	Neturėjo galimybės rinktis	200,91	
Norėjau, kad mokyklos vadovas labiau rūpintųsi mokyklos reikalais	Turėjo galimybę rinktis	249,13	0,000
	Neturėjo galimybės rinktis	200,00	
Norėjau, kad mokyklą vadovai labiau laikytųsi pažadų	Turėjo galimybę rinktis	250,53	0,000
	Neturėjo galimybės rinktis	194,93	
Norėjau, kad mokykloje labiau įsiklausytų į mokinių nuomonę	Turėjo galimybę rinktis	251,92	0,000
	Neturėjo galimybės rinktis	189,89	
Norėjau mokytis kartu su savo draugais	Turėjo galimybę rinktis	244,37	0,019
	Neturėjo galimybės rinktis	217,25	
Norėjau mokytis ne su savo mikrorajono mokiniais	Turėjo galimybę rinktis	234,17	0,040
	Neturėjo galimybės rinktis	254,17	
Norėjau mokytis to profilio, kuris man patiko	Turėjo galimybę rinktis	247,50	0,002
	Neturėjo galimybės rinktis	205,89	
Norėjau mokytis kitokio tipo mokykloje	Turėjo galimybę rinktis	247,66	0,003
	Neturėjo galimybės rinktis	205,34	

Pastaba. Šioje lentelėje nurodomi tik tie motyvai, kurių skirtumai pagal mokyklos pasirinkimo kriterijų yra statistiškai reikšmingi

(5 proc.), negu tų tėvų, kurie turi žemesnį išsilavinimą (12 proc.).

- *Pasirinktos mokyklos tipo* (chi kvadrato testo $p = 0,000$). Pasirenkant mokyklos tipą daugiausiai laisvės turėjo mokiniai, kurie pasirinko pradinę mokyklą-darželį (visi šie mokiniai savo noru atvyko į šio tipo mokyklas), profesinę mokyklą (ją sąmoningai pasirinko 98 proc. mokinių), gimnaziją (96 proc.). Kiek mažesnes pasirinkimo galimybes turėjo šeimos, pasirinkusios pradinę (91 proc.), pagrindinę (83 proc.) ir vidurinę (82 proc.) mokyklas.

Analizuojant motyvus, dėl kurių buvo keičiama mokykla, nustatėme, kad daugeliu atveju yra statistiškai reikšmingi motyvų skirtumai, atsižvelgiant į tai, ar mokinys turėjo galimybę pasirinkti mokyklą (1 lentelė). Kaip paaiškėjo 1 lentelėje, didžioji dauguma – atvejai, kai mokiniai galėjo pasirinkti mokyklą, jiems buvo svarbesni įvairūs ugdymo kokybės aspektai (mokymo, vadovavimo mokyklai, mokyklos etoso ir kt.). Kai kuriais atvejais mokyklą pasirinkusiems mokiniams buvo svarbesni asmeninės naudos siekiai, nesusiję su ugdymo kokybe (kaip antai, siekis gauti stipendiją, greičiau įsigyti profesiją, lengviau įsigyti vidurinį išsilavinimą). Chi kvadrato testas padėjo nustatyti statistiškai reikšmingą ryšį tarp pasirinktos mokyklos tipo ir minėtų motyvų – dažniausiai šie motyvai būdingi profesinių mokyklų mokiniams.

Tik dviem atvejais mokyklos pasirinkimo motyvai buvo svarbesni negalėjusiems pasirinkti mokyklos mokiniams: jie dažniau nurodė, kad norėjo mokytis mažesnėje klasėje ir ne su savo mikrorajono mokiniais.

Diskusija ir išvados

Tyrimo metu paaiškėjo, jog tėvai aktyviai dalyvauja mokyklos pasirinkime, kai jų vaikai keičia mokyklą. Nustatėme, kad dauguma moksleivių naują mokyklą renkasi patys arba kartu su tėvais. Anot L. W. Reedo, J. P. Overtono (2003), aktyvus tėvų dalyvavimas mokyklos pasirinkimo procese skatina tėvus prisiimti didesnę atsakomybę už savo vaikų išsilavinimą. Atlikto tyrimo rezultatai leidžia daryti prielaidą, jog tėvai linkę prisiimti daugiau atsakomybę už vaikų išsilavinimą, kai pastarieji mokosi žemesnėse klasėse. Kuo vyresni vaikai – tuo tėvai labiau linkę dalytis su vaikais atsakomybe ir netgi visai perleisti šią atsakomybę vaikams. Taip manyti mus skatina tyrimo metu nustatyta tendencija – kuo vyresnėje klasėje mokosi mokiniai, tuo labiau jie linkę patys pasirinkti tolesnį mokymosi instituciją. Beveik visi tyrimo dalyvavę 11–12 kl. mokiniai teigė patys pasirinkę mokyklą. Jeigu tenka mokyklą keisti ir pasirinkti kelis kartus, su kiekvienu kitu mokyklos keitimu mokinių savarankiškumas renkant mokyklą didėja, o tėvų vaidmuo mažėja.

Nustatėme, jog labiau išsilavinusių tėvų įtaka renkant mokyklą yra didesnė (reiškia, jie jaučia didesnę

atsakomybę už savo vaikų išsilavinimą), be to, tokių tėvų vaikai rečiau teigia, kad neturėjo mokyklos pasirinkimo galimybes. Panašią išvadą priėjo ir K. L. Tedinas ir G. R. Weiheris (2004): mažiau išsilavinę tėvai demonstruoja ryškų nesugebėjimą priimti racionalius sprendimus rinkdamiesi mokyklą. Taigi galima daryti prielaidą, jog mažiau išsilavinę tėvai rečiau dalyvauja pasirenkant mokyklą, suvokdami, jog negali priimti racionalaus sprendimo, ir todėl perleidžia daugiau atsakomybės savo vaikams.

Daugiau galimybių rinktis mokyklą turi dideliuose miestuose gyvenantys mokiniai, tačiau yra atvejų, kai ir respondentai-miestiečiai tvirtina neturėję pasirinkimo galimybių. Tačiau mokyklos pasirinkimo galimybių vertinimų skirtumai tarp mokymo pakopų, daugiau ir mažiau išsilavinusių tėvų vaikų, miesto ir kaimo gyventojų nėra labai dideli. Manytume, kad to priežastis yra neseniai Lietuvoje pradėjusi formuotis ugdymo institucijų rinka. Skirtumai tarp mokyklų tipų ir atskirų institucijų dažniausiai nėra labai ryškūs, nesukurta mokinių ir jų tėvų informavimo apie įvairių institucijų specifika pagal tam tikrus mokinių poreikius ir ugdymo kokybės lygį bei pagalbos besirenkantiems sistema. Tačiau vis dėlto faktas, jog miesto mokyklų ir labiau išsilavinusių tėvų vaikai turi didesnes mokyklos pasirinkimo galimybes, leidžia įžvelgti neigiamą mokyklos pasirinkimo įtaką, siejamą su visuomenėje gilėjančia segregacija pagal socialinę klasę, pažeidžiant lygias visų socialinių sluoksnių vaikų galimybes į bendrąjį išsilavinimą. Ši nuomonė akcentuojama H. Fujitos (2000), S. Kafirsteno, A. Visscherio, T. De Jonga (2001) tyrimuose. Tai prieštarauja W. Jeyneso (2000) hipotetinei nuomonei, jog mokyklos pasirinkimas mažina socialinę nelygybę.

Nustatėme išskirtinį ugdymo kokybės vaidmenį renkant mokyklą. Faktas, kad mokiniai ir jų tėvai, rinkdamiesi mokyklą, ieško tokios mokyklos, kurioje geresnė ugdymo kokybė, gali būti interpretuojamas kaip patvirtinimas idėjos, jog mokyklos pasirinkimas yra konkurencingumą tarp mokyklų skatinantis veiksnys. Mokiniai ir jų tėvai domisi informacija apie mokyklas, ją vertina ir renkasi labiau jų reikmes atitinkančias mokyklas. Reiškia, mokyklų statusas yra skirtingas: vienos labiau vertinamos kaip geresnės (t. y. garantuojančios aukštesnę ugdymo kokybę), kitos – kaip blogesnės (žemesnė ugdymo kokybė). Suprantama, kad kiekviena mokykla yra suinteresuota užsitarnauti aukštesnį statusą, kad turėtų mokinių ir galėtų egzistuoti kaip organizacija. Kaip nustatė S. D. Sugarmas (2004), netgi kaimo mokyklos pajunta konkurenciją ir spaudimą dirbti geriau, kai žino, kad toje vietovėje gyvenantys mokiniai gali pasirinkti kitą mokyklą. Taigi iš tiesų galima sutikti su tais mokslininkais, kurie teigia, kad mokyklos pasirinkimas yra vienas iš esminių veiksnių, lemiančių geresnę mokytojų darbo motyvaciją ir ugdymo kokybę.

bę [6; 18]. Šiame kontekste apmąstant W. Jeyneso (2000) nuomonę, jog mokyklos pasirinkimas sumažins socialinę nelygybę, galima būtų jai pritarti, jeigu manytume, jog mokyklos pasirinkimo išprovokuotas siekis užtikrinti geresnę ugdymo kokybę pakels į aukštesnį lygį **visas** mokyklas ir apskritai pagerins švietimo kokybę – taip mąstant iš tiesų mokyklos pasirinkimas ateityje gali lemti socialinės nelygybės mažėjimą.

Literatūra

1. Beckford J. Quality: a critical introduction. – London, New York, Rotledge, 2001.
2. Bendrojo lavinimo mokyklos vidaus audito metodika. – Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2002.
3. Fowler F. C. Introduction: The Great School Choice Debate. Clearing House. – September / October, vol. 76 (1), 2002, p. 4–8.
4. Fujita H. Education Reform and Education Politics in Japan // American Sociologist. Fall. – Vol. 31 (3), 2000, p. 42–58.
5. Gryphon M., Meyer E. A. Our History of Educational Freedom: What It Should Mean for Families Today // Policy Analysis. – Cato Inst., Washington, DC, 2003, p. 1–25.
6. Jeynes W. Assessing School Choice: a balanced perspective // Cambridge Journal of Education. – June, vol. 30 (2), 2000, p. 223–242.
7. Kafirsten S., Visscher A., De Jong T. Another Side to the Coin: the unintended effects of the publication of school performance data in England and France // Comparative Education. – Vol. 37 (2), 2001, p. 231–242.
8. Lewis A. C. Students as Commodities // Phi Delta Kappan. – April, vol. 84 (8), 2003, p. 563–565.
9. LR švietimo įstatymas. – 2003 <http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/istatymai/i-1489.htm>.
10. Merriam-Webster's Collegiate Dictionary. 10th Edition. (1994) // Encyclopedia Britannica. – 2001. Deluxe Edition CD-ROM (U. S. version).
11. Reay D., Lucey H. The Limits of "Choice": Children and Inner City Schooling // Sociology. – Vol. 37 (1), 2003, p. 121–142.
12. Reed L. W., Overton J. P. The Future of School Choice // USA Today Magazine. – June, vol. 131 (2692), 2003, p. 49–51.
13. Rupšienė L., Tijūnėlienė O., Jautakytė R., Kučinskienė R., Žukauskienė L., Zulumskytė A., Saveljeva R. Ugdymo kokybė skirtingų tipų mokyklose: mokyklą pakeitusių vaikų ir jų tėvų požiūris: tyrimo ataskaita. – 2004 <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/Ugdymo%20kokybes%20tyrimo%20ataskaita.doc>.
14. Stevans L. K., Sessions D. N. Private / Public School Choice and Student Performance Revisited // Education Economics. – August, vol. 8 (2), 2000, p. 169–185.
15. Strobino J., Salvaterra M. School Transitions among Adolescent Children of Military Personnel: A Strengths Perspective // Social Work in Education. – April, vol. 22 (2), 2000, p. 95–105.
16. Sugarman S. D. The Promise of School Choice for Improving the Education of Low-Income Minority Children. Symposium, Rekindling the Spirit of Brown v. Board of Education. – Vol. 6, 2004, p. 1–6.
17. Tedin K. L., Weiher G. R. Racial / Ethnic Diversity and Academic Quality as Components of School Choice // Journal of Politics. – November, vol. 66 (4), 2004, p. 1109–1133.
18. West A., Pennell H. Publishing School Examination Results in England: incentives and consequences // Educational Studies (Carfax Publishing). – December, vol. 26 (4), 2000, p. 423–437.

Summary

Ramutė Kučinskienė, Liudmila Rupšienė

THE POSSIBILITIES OF THE SCHOOL CHOICE

Due to the democratization and diversification occurring in educational systems, a heterogeneous market of educational services is being formed. A reasonable and logical conclusion of the establishment of market relations in education is the expansion of the variety of suggested to choice of educational services. Therefore, one of the most distinct trends in the educational policy

in the USA and many countries of Western Europe during the last two decades has been expanding of possibilities to choose a school. Parents and children are acquiring more and more opportunities to choose educational programs, satisfying their needs best, as well as institutions, realizing such programs, and they willingly use such their rights. During the years of Soviet occupation

in Lithuania choosing a school and/or transitioning from one school to another were not automatic, but rather a privilege for “the chosen ones”. The situation started to change after restoration of independence in 1990. The Law on Education of the Republic of Lithuania adopted in 2003 secured the right of students and their parents to choose not only an educational program, but also an educational institution, providing it.

Hence, choosing a school is quite a new problem for scientific research and educational practice in Lithuania. In this study we aimed at revealing of opportunities to choose a school in present day Lithuania and the reasons for making such a choice.

The study revealed that the majority of the students, who transitioned from one school to another in 2003, chose their new schools either themselves or together with their parents. The higher the grade, where students study, the more they tend to choose the further studying institution themselves. Students’ independence when choosing a school increases with every school transition. Almost all 11–12 grade students, participating in

the research, stated that they had chosen their school themselves. Students, residing in large cities, had more opportunities to choose a school, however, in some cases urban respondents stated they had no opportunity to choose a school. When choosing a school influence of better-educated parents is more considerable, moreover, children of such parents more rarely state that they did not have an opportunity to choose a school. However, differences in evaluation of opportunities to choose a school are not very considerable as regards educational stages, children of more or less educated parents and urban / rural residents. We suppose that it is reasoned by the process of forming of the market of educational institutions, which have recently begun in Lithuania. Differences between types of schools and separate institutions are mostly not very discriminating. Information and guidance system for students and their parents about peculiarities of various institutions according to certain students’ needs has not been created. It was stated that striving for better quality of education has been the most significant reason for school transitions.

*Klaipėdos universitetas
Įteikta 2005 m. gruodžio mėn.*